

חוי דעת

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

בגליון השבוע

עלון מס'

93

הלכות שבת • השימוש בטיטולים לתינוק בשבת • טאטוא והדחה בשבת

הלכות דעת ודין • נידוני ירושה - ירושת בכור וירושה ברבנות. מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להועץ במורה הוראה.

הלכות שבת

השימוש בטיטולים לתינוק בשבת

בשימוש בטיטולים שסגירתם ופתיחתם ע"י סרט הדבקה ישנם ג' נידונים.

א. פתיחת המדבקות. הנה למדנו לעיל שהדבקה נירות זה לזה אסורה משום מלאכת תופר, ומשום כך ג"כ אסור להפריד את הנירות הדבוקים משום מלאכת "קורע". ולפי"ז לכא"ו יש לנו לאסור את פתיחת המדבקות שבטיטול, וכן דעת הגר"ש אלישיב שליט"א (הובא בספר אורחות שבת פי"א הערה מ"ו). אבל דעת הגר"ש אויערבך זצ"ל שהדבר מותר (ע"י ש"כ ח"ג פרק ל"ה הערה ס"ג), וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א להקל בזה. וטעמם, שאין על הנייר שעל הדבק שם הדבקה כלל, כיון שאינו ניתן שם אלא לשמור על הדבק בלבד ולא ע"מ לחבר את הנייר לטיטול (הובא בספר אורחות שבת שם, ועיי"ש עוד טעם להקל בזה).

ב. הדבקה המדבקה ע"ג הטיטול. בד"ן זה ג"כ נחלקו הפוסקים, שדעת רוב הפוסקים [הגר"ש זצ"ל, אויערבך זצ"ל, הגר"ש וואזנר שליט"א, והגר"נ קרליץ שליט"א] שהדבר מותר, מפני שאין הדבקה זו נחשבת לתפירה שהרי היא כעין סגירה בכפתורים שמתרת, כיון שעשויה באופן שניתן לפותחה ולחזור ולסוגרה. אולם דעת הגר"ש אלישיב לאסור בזה, (ספר אורחות שבת שם סעיף לו והערה מ"ח מ"ט, ועיי"ש הערה מ"ג שיש לדון בזה מצד "תפירה לזמן" שנחלקו הראשונים אם אסורה או לא).

ג. בזמן הסרת הטיטול מהתינוק יש להיזהר שלא לקפלו ולהדביקו, משום שהדבקה זו נשאת לעולם והרי זה בגדר תפירה גמורה (שם). כ"ז בטיטולים שהסגירה שלהם היא ע"י סרט הדבקה, ובטיטולים שהסגירה שלהם היא ע"י "סקוטש" יש לעשות שאלת חכם

האם מותר לטאטא את הרצפה בשבת?

חז"ל גזרו שאסור לכבד את הקרקע בשבת, והיינו בקרקע ממש שאינה מרוצפת.

[ומובא בראשונים כמה טעמים לזה: י"א שזה מטעם פסיק רישא שישווה גומות בקרקע ויעבור משום מלאכת "חורש". י"א שיש חשש שיעקור עפר ממקומו ויחפור גומא. י"א שזה משום שלטול מוקצה שמזיז את העפר והפסולת הנמצאים על הקרקע.

דבר העורך

אדם מתיישב ללמוד. קובע עתים לתורה. פעמים רבות טורדת אותו המחשבה 'מה כבר המעט שאני לומד ייתן לי'. 'מה כבר אספיק ללמוד בזמן כה קצר'. ובכלל, 'כמה זמן אני יכול לפנות מזמני בתוך ים הטרדות והדאגות, פרנסה גידול הילדים ושאר עניינים'. מחשבות יאוש כאלו ואחרות, המבטאות נמיכות רוח ורפיון ידים. מקורן אמנם ביצר הרע הטורד את האדם מעולמו, אולם שומה עליו לתת להן תשובה מסודרת, לבל יטרידוהו בעבודתו.

החפץ חיים מביא בכתביו רעיון בשם 'גאון אחד', כמדומני שהדברים מיוחסים לגאון מוילנא. בקריאת שמע אנו אומרים 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום'. יש כאן שלושה דגשים, שאם אדם ייתן אותם אל לבו, יהיו אבן יסוד בהערכתו לתורתו שלו, ובגישה הנכונה לחשיבות דברי תורה בכלל.

'והיו הדברים האלה' - מה שאתה לומד עכשיו זה התורה שעליך ללמוד. אין כעת אלפיים ושבע מאות דפי גמרא הממתינים לך בכל רחבי הש"ס, בהן נבלע הדף הזה ואיננו. כרגע יש את הדף הזה בלבד. את המשנה הזו. את ההלכה הזו. הם כל התורה כולה, הם ואין בלתם. 'אשר אנכי מצווך' - אני, בכבודי ובעצמי, מלמד באופן אישי - אותך. אין אנשים נוספים מסביב המאפילים עליך בידיעתם וביכולת ההתמדה והכשרון שלהם. רק אני ואתה.

ועיקר העיקרים, 'היום' - אין אתמול ואין מחר. הרגע הזה בו הצלחת לשבת וללמוד הוא פסגת ההצלחה והמיצוי האישי. כל הניסיונות הכושלים של אתמול, כל הטרדות והדאגות של מחר, אינם קיימים כלל.

כל מי שיפנים את המסר הפשוט והעמוק הזה, יוכל לזנק את מעלה מעלה. השמים הם הגבול. החשיבות הטמונה בזה לכל רגע של לימוד. לכל משנה והלכה שמצליחים 'לחטוף', הם הערובה לקבלת טעם אמיתי בלימוד, הערכה עצמית וסיפוק אישי, שערכם לא יסולא בפז. זאת מלבד הערך הנוסף של לימוד מפי הקב"ה בכבודו ובעצמו, המלמד תורה לעמו ישראל באהבה. לי. לך. לכולנו.

בהצלחה ובסייעתא דשמיא

העורך

הלכות שבת - המשך

וי"א שחששו שמתוך טרדתו לכבד וליפות את הקרקע ישכח וישווה גומות ככוונה (מ"ב ס' של"ז, ובשעה"צ סק"ו סק"ג).

ובקרקע מרוצפת נחלקו הראשונים בדין זה, שיי"א שגזרו קרקע מרוצפת אטו קרקע שאינה מרוצפת ומשום כך אסרו את כבוד הקרקע בכל אופן. ויי"א שבקרקע מרוצפת הקילו. ולהלכה דעת השו"ע (ס' של"ז סעיף ב') שבקרקע מרוצפת מותר לכבד את הבית. והרמ"א מחמיר בזה.

אולם כל זה במקום שאין רוב בתי העיר מרוצפים, שאז גזרו מקום המרוצף אטו שאינו מרוצף. אבל במקום שרוב בתי העיר מרוצפים לא גזרו, ומותר לכבד מקום המרוצף (באור הלכה ד"ה יש מחמירין).

ולכן בזמנינו שבתי העיר מרוצפים מותר לכבד את הבית, ואף מטעם מוקצה התירו, או משום שהפסולת נחשבת "כגוף של רע" שמתר טלטלו, או משום שזה טלטול מן הצד לצורך שבת (ביאור הלכה שם).

מה דין הדחת הרצפה בשבת?

הדחת הקרקע אסורה בשבת מדרבנן שאסרוה משום שמא ישווה גומות. וזה חמור יותר מכיבוד הקרקע, שבהדחת הקרקע דין מוסכם הוא שאסרו גם קרקע מרוצפת אטו קרקע שאינה מרוצפת (שו"ע שם סעיף ג' ומ"ב ס"ק י"ז), ואיסור זה הוא אפילו במקום שרוב בתי העיר מרוצפים (עי' ספר אורחות שבת פי"ח סעיף מ"ו והערה ע"ו).

והטעם שהדחת הקרקע חמורה יותר מכיבוד הקרקע הוא, מפני שכיבוד הבית הוא

דבר שיותר נחוץ מהדחתו ולכן הקילו בו יותר. ודע שכל הנידון בזה הוא אף במגב מגומי וכדו' שאין בו איסור סחיטה. אבל במגב העשוי מחומר ספוגי, מלבד איסור הדחת הרצפה יש בו ג"כ משום איסור סחיטה.

כשרצפת הבית התלכלכה מאד מה

ניתן לעשות כדי לנקותה?

הבאנו לעיל שהטעם שהחמירו בהדחת הרצפה לגזור במרוצף אטו שאינו מרוצף, ובכיבוד הבית לא גזרו [עכ"פ כשרוב בתי העיר מרוצפים], משום שכיבוד הבית הוא דבר יותר נחוץ מהדחה. ומשום כך, כשרצפת הבית מלוכלכת מאד והדחת הרצפה נחוצה מאד, יש שהקילו להדיחה, וזאת בצירוף דעת חלק מהראשונים הסוברים שגם בהדחה לא גזרו מרוצף אטו שאינו מרוצף כשרוב בתי העיר מרוצפים (שו"ת אור לציון ח"ב פרק מ"ג תשובה ח', וכן הביאו בספר אורחות שבת שם הערה ע"ו).

האם מותר להדיח את ה"שיש" במטבח?

מותר להדיח את השיש במטבח, ואע"פ שהוא מחובר לקרקע. והטעם הוא, שהרי כל האיסור שלא להדיח קרקע מרוצפת הוא משום גזירה אטו קרקע שאינה מרוצפת, אבל ה"שיש" לעולם הוא מרוצף, שלא נמצא שיש שאינו מרוצף (מכתב הגר"ש וואזנר שליט"א שבסוף ספר אורחות שבת עמ' תקט"ז אות ו', וכ"כ בספר הנ"ל שם הערה פ' בשם הגר"נ קרליץ

שליט"א).

חצר מרוצפת שבקומת קרקע האם

מותר לכבדה בשבת?

חצר מרוצפת שבקומת הקרקע יש לדון בזה, שמצד אחד הרי אין רוב חצירות העיר מרוצפים וא"כ הדבר תלוי לכאור' במחלוקת השו"ע והרמ"א הנ"ל, שלדעת השו"ע מותר לטאטא אותה ולדעת הרמ"א אסור. אולם הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר שיתכן שבאופן זה אפשר להחשיב את המקום המרוצף כהמשך של הבית, ובית מותר לטאטא כיון שבתי העיר מרוצפים (שש"כ פרק כ"ג הערה י'). ובספר חוט שני להגר"נ קרליץ שליט"א (ח"א פי"א ע"מ צ"ו) הסתפק בזה. ולמעשה יש לעשות שאלת חכם.

מים שנשפכו על הריצפה האם מותר

לגרוף אותם במגב?

מים שנשפכו על הרצפה בכמות מרובה מותר לגרוף אותם במגב [שאיין בו איסור סחיטה]. והטעם, משום שלא אסרו בהדחה (של מקום המרוצף) אלא בשופך מים בשביל להדיח, אבל אם נשפכו כבר המים בלא כוונה מותר לגרוף אותם, ואין בזה איסור הדחה.

ויש להיזהר שלא לנגב במטלית ואפילו מטלית המיוחדת לכך, והוא מחשש שמא יסחוט את המטלית. ורק בנוזלים מועטים מותר לנגב במטלית המיוחדת לכך, ולהיזהר שלא לסחוט אותה (שש"כ פרק כ"ג סעיף ז' והערה כ"ז).

לעילוי נשמת

הרב ר' חיים שלמה

ב"ר דוד סלומון זצ"ל

נלב"ע י' בסיון תשנ"ג

ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת

הרה"ג ר' אליעזר ליפא

בן ר' שמואל נח לזנובסקי זצ"ל

נלב"ע ג' בסיון תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה

דעת ודין

מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

נידוני ירושה

ירושת בכור וירושה ברבנות

ידוע לכל שבכור יורש את אביו פי שנים משאר היורשים. כגון אם הניח הנפטר תשעה בנים, מחשבים את הירושה כאילו היו עשרה בנים (את הבכור מחשיבים כשני בנים), ויחלקו את הירושה לעשרה חלקים, שני חלקים מהנ"ל יתנו לבכור, ואת מה שנשאר יחלקו בין שאר שמונת הבנים (דהיינו כל אחד יקבל עשירית, כמובא בשולחן ערוך חושן משפט סימן רעז סעיף א).

ירושת בכור - כללים

להלן יובא כמה הלכות המובאות בשולחן ערוך (חושן משפט סימנים רעז - רעח) בענין ירושת בכור: בכור לירושה הוא זה שנוולד לאב ראשון, שנאמר "כי הוא ראשית אוננו", ולא הולכים בזה אחר הבן הראשון של האם, דהיינו אפי" אם יש לה כבר כמה בנים, אם התחתנה עתה עם אחד וזה בנו הראשון, הוא הבכור לו (שולחן ערוך חושן משפט סימן רעז סעיף ח).

הבכור נוטל פי שנים רק בנכסי האב, אבל לא בנכסי האם (שולחן ערוך שם, סימן רעח סעיף א). זאת נלמד מהפסוק "כי לו משפט הבכורה", משפט הבכורה לאיש, ולא לאשה.

אין הבכור נוטל פי שנים בנכסים הראויים לבוא לאחר מיתת אביו (הנקראים "ראוי"), אלא רק ב"מוחזק", דהיינו בנכסים המצויים כאן ועכשיו

(לאפוקי הלואה שתיפרע רק לאחר מיתת האב, שהיא נקראת "ראוי" ולא "מוחזק"). זאת לומדים מהפסוק "בכל אשר יימצא לו", דהיינו שהוא נוטל רק ממה שמצוי כעת לאב (שולחן ערוך שם סעיפים ג, ז).

פי שניים בכספי ירושה בבנק

האם נוטל הבכור פי שניים בכספי ירושה המצויים בחשבון בנק על שם הנפטר? יסוד השאלה הוא האם כספים של האב המופקדים בבנק או בפיקדון אצל אחרים נחשבים כ"ראוי", וממילא הבכור לא נוטל מהם פי שניים, או שמא הם כבר נחשבים כ"מוחזק" ביד האב, ולכן יוכל הבכור, לאחר מיתת האב, ליטול מהם חלק כפול.

בשאלה זו דן הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר (חלק ח, חושן משפט סימן ח). בתשובתו שם הביא את סוגיית הגמרא במסכת בבא בתרא (דף קכה ע"ב) שם מובא כך: "אמר רב פפא, הלכתא אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק, ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה וכו'". הגמרא קובעת שבכור אינו נוטל פי שנים בכספים שהם הלוואות (ע"פ מה שהוסבר לעיל, שזה בגדר של "ראוי", שהרי רק לאחר מיתת האב יפרעו החובות). ופירש רשב"ם שם את הגמרא כך: "ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה - ואפילו במלוה בשטר, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות (בתמורה לחוב), משום דלאו האי קרקע, ולא הני מעות שבק להון אבוהון, והוה ליה 'ראוי'".

ואכן כך פסק גם הרמב"ם (הלכות נחלות, פרק ג הלכה ה): "אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אע"פ שהיא

האם נוטל הבכור פי שניים בכספי ירושה המצויים בחשבון בנק על שם הנפטר? יסוד השאלה הוא האם כספים של האב המופקדים בבנק או בפיקדון אצל אחרים נחשבים כ"ראוי", וממילא הבכור לא נוטל מהם פי שניים, או שמא הם כבר נחשבים כ"מוחזק" ביד האב, ולכן יוכל הבכור, לאחר מיתת האב, ליטול מהם חלק כפול.

חשוב לדעת

עריכה מחודשת לתכנית שבת

בימים אלו עוברת תכנית שבת הגהה ועריכה מחודשת.

לומדים שלמדו את שעורי שבת ומעוניינים לקבל את חלקים א' ב' או ג', בגרסה מחודשת בדוא"ל יצרו קשר עם משרדינו

בטל: 03-6166340

או במייל limd@netvision.net.il

דעת ודין - המשך

שכתב כך: "ולהיות כי האיש הנזכר היה טוען כי אבותיו היו שם למרביצי תורה, ובטענה זו נראה להם כי כבר החזיקו בו, לזה אני אומר שטענה זו אין בה ממש וכו' אבל מנוי תורה נשאר ליודעים אותה ואינה ירושה וכו'".

ואולם היו פוסקים רבים שחלקו על כך וסברו שכן יש ירושה ברבנות. ראש וראשון להם הלא הוא הרמב"ם (הלכות כלי המקדש, פרק ד הלכה ט) שכתב: "כשימות המלך או כהן גדול או אחד משאר הממונים, מעמידין תחתיו בנו הראוי ליורשו, וכל הקודם לנחלה קודם לשררות המת. והוא שיהיה ממלא מקונו בחכמה או ביראה אע"פ שאינו כמותו בחכמה וכו'. והוא הדין לכל שררה בקרב ישראל, שהזוכה לה זוכה לעצמו ולזרעו". כן כתב גם בהלכות מלכים (פרק א הלכה ז).

כן סבר גם כנסת הגדולה בשם כמה ראשונים (א"ח סימן נג, הגהות ב"י): "הוא הדין לכל שררה וכו', והוא הדין נמי אם יש לו בן ממלא מקום אבותיו שיורש את מקומו, כמו שכתבו הרמב"ם, הרשב"א, הריב"ש, תה"ד והמב"ט". הרי שרוב הפוסקים לא קבלו את שיטת מהרשד"ם בזה וסברו שכן יש דין ירושה ברבנות, ועי' עוד במאמרו של הרב רפאל אייפרס שליט"א (בספר דברי משפט, ח"ב) הדן בכך.

למחות בידם ולשתעי דינא בהדיהו, הילכך גריעי אפילו משאר מלוה ליחיד בעלמא דחשיבא ראוי וכו'".

למעשה, כתב הגר"ע יוסף שם שהדבר ידוע שבבנקים שלנו בודאי משתמשים בכל סכומי כסף המופקדים אצלם, ועל דעת כן הופקדו אצלם, ודינם כדין מעות שהופקדו אצל שולחני, שבודאי נחשבים כדין "ראוי" ולא "כמוחזק", ולכן אין הבכור נוטל מהם פי שנים.

ירושה ברבנות

להלן נדון בשאלה שונה, האם ירושה היא רק בכספים או חפצים המצויים בעולם לפנינו, או שמא גם שררה, תואר, מעמד או תפקיד של שררה וכבוד יכול אדם להוריש לבניו.

למעשה שאלה זו שנויה במחלוקת הפוסקים. ערוך השולחן (הלכות תלמוד תורה, סימן רמה סעיף כט) סבר שבזמן הזה אין בן הרב קודם לאחרים, משום שאת אביו רצו חברי הקהילה, אך לא את הבן. אמנם הוסיף שאם הבן מגיע לדרגת האב בתורה וביראה, אין הוא גרוע מאחרים המתמודדים על משרה זו.

זוהי בעצם שיטת המהרשד"ם (סוף סימן פה),

בשטר, ואע"פ שגבו קרקע בחוב אביהם". כן פסקו הטור והשולחן ערוך (חושן משפט סימן רעח סעיף ז).

בענין מעמדם של כספים בבנק, הביא שם שו"ת גנת ורדים (אבן העזר כלל ד סימן יט) שדן בענין המעות שבבנק, האם הם נחשבים ראוי או מוחזק. היסוד לספק שלו היא שהלוואה שאנו מלווים לבנק (מפקידים בבנק) זו הלוואה בטוחה, ואולי היא נחשבת כ"מוחזק", שהרי זה כאילו הכספים נמצאים ביד האב, שהרי זה בטוח מאוד.

וכתב שם שנראה לומר שאע"פ שזו ההלוואה בטוחה מאד, מכל מקום שם הלוואה עליה, וכל הלוואה אנו דנים אותה כ"ראוי", מאחר שלא מצינו שחילקו הפוסקים בין הלוואה בטוחה להלוואה אחרת, ואילו הלוואה בטוחה היה לה דין "מוחזק", היה לפוסקים לפרש כן ולחלק בין סוגי הלוואות, כמו שפירשו המפרשים בהלוואה שהיא על המשכון (שנתן הלווה משכון תמורת ההלוואה) שיש לה דין מוחזק.

גם בשו"ת שאלת יעב"ץ (חלק ב סימן לא) כתב שהמעות המופקדים בבנק דין "ראוי" יש להם, ואין הבכור נוטל מהם פי שנים. את דבריו מנמק כך: "שהרי אם ירצו שלטונות העיר ליטול מהם לצורך בנין העיר, או בשעת תגר מלחמה, מי יכול

מרכז למודי דעת

מהיום תוכל לשלב למודי הלכה בתוך סדר היום העמוס שלך. הצטרף עוד היום לשעורי ההלכה מבית למודי דעת הנשלחים לאלפי בתים בארץ ובעולם ומביאים את הלומד לרמה גבוהה בידיעת הלכה.

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והיתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיניות.
- הכנה מושלמת לבחינות ברבנות.
- מוכר לשנת שבתון

